

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар БДУКМ

_____ Ю. П. Бондар

« ____ » _____ 2015 г.

Рэгістрацыйны № ВД-_____/баз.

УСЕАГУЛЬНАЯ ГІСТОРЫЯ

Раздзел II. СЯРЭДНІЯ ВЯКІ

*Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
на вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай
спадчыны (на напрамках)*

Мінск
БДУКМ
2015

СКЛАДАЛЬНІК

Л. У. Ляховіч, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і музэязнаўства ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Ю. М. Бохан, загадчык кафедры эканамічнай гісторыі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт», доктар гістарычных навук, прафесар;

А. В. Мартынюк, загадчык кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы», кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай гісторыі Беларусі і музэязнаўства ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 7 ад 27.02.2014 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 5 ад 18.06.2014 г.)

Адказы за рэдакцыю: В. Б. Кудласевіч

Адказы за выпуск: Л. У. Ляховіч

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Для спецыяліста-музеязнаўцы нельга пераацаніць важнасць атрымання гістарычных ведаў. Яны з'яўляюцца, асабліва ў музеях гістарычнага профілю, базавымі для краязнаўчай, экскурсійнай, навуковай працы. Раздзел II «Сярэднія вякі» вучэбнай дысцыпліны «Усеагульная гісторыя» займае вядучае месца сярод іншых дысцыплін спецыяльнасці і яго выкладанне ажыццяўляецца ў кантэксце міждысцыплінарнасці, што прадугледжвае сувязь з такімі паралельна вывучаемымі дысцыплінамі, як «Археалогія», «Гісторыя Беларусі», «Беларуская і сусветная літаратура», «Паліталогія».

Прапануемы раздзел вучэбнай дысцыпліны прадугледжвае разгляд гістарычных працэсаў, тэндэнцый, падзей ад падзення Заходняй Рымскай імперыі да канца XV ст. Гэта Еўропа і Візантыя, арабскі свет і дакалумбавыя цывілізацыі, скандынаўскія краіны, а таксама сярэдневяковыя Індыя, Кітай і Японія.

У праграму ўключаны тэмы, прысвечаныя міфалогіі, рэлігіі, літаратуры і мастацкай культуры, а таксама развіццю навуковых ведаў. Зроблены акцэнт на вывучэнне гісторыі паўсядзённасці, што абумоўлівае разгляд не толькі матэрыяльнай культуры, але і разуменне індывідуальных і калектыўных уяўленняў, эвалюцыі гендарных, сямейна-шлюбных адносін і г.д.

Метадалагічнай асновай выкладання з'яўляецца спалучэнне фармацыйнага і цывілізацыйнага (культуралагічнага) падыходаў. У адпаведнасці з прынцыпам гістарызму і гісторыка-генетычным метадам матэрыял выкладаецца ў храналагічнай паслядоўнасці.

Мэтай курса ўсеагульнай гісторыі Сярэднявечча з'яўляецца фарміраванне прафесійных кампетэнцый будучых спецыялістаў-музеязнаўцаў у кантэксце вывучаемай дысцыпліны, матывацыі для набыцця новых ведаў і іх прымянення ў прафесійным і штодзённым асяроддзі.

Адзначаная мэта прадугледжвае вырашэнне наступных задач:

– вызначэнне месца і ролі Сярэднявечча ў сусветнай гісторыі, абгрунтаванне перыядызацыі, высвятленне праблем вылучэння перыядаў;

– усведамленне цэласнасці сусветна-гістарычнага працэсу, сувязі і пераемнасці ў развіцці цывілізацый, краін і народаў;

– адлюстраванне паступовага разгортвання гістарычнага працэсу з выяўленнем краін – лідараў цывілізацыйнага развіцця канкрэтных эпох з суаднясеннем нераўнамернасці, пераемнасці і тэндэнцый гэтага працэсу;

– сістэмнае бачанне гістарычнага працэсу праз сінхранізацыю, аналогіі, параўнанне, вылучэнне сувязей прычын і наступстваў;

– раскрыццё ўнутранай логікі гістарычных працэсаў і падзей, прасочванне іх дынамікі і ўзаемасувязі;

выхаванне павагі да гісторыка-культурнай спадчыны іншых народаў, вызначэнне іх ролі на розных этапах гістарычнага працэсу; суаднясенне дасягненняў сусветнай і айчыннай матэрыяльнай і духоўнай культуры.

У выніку вывучэння курса студэнт *павінен ведаць:*

– гістарычнае значэнне Сярэднявечча ў сусветнай гісторыі, крытэрыі перыядызацыі, змест і структуру курса;

– асноўныя тэндэнцыі, працэсы і падзеі ў развіцці цывілізацый, краін і народаў;

– сувязь прычын і наступстваў гістарычных падзей і працэсаў, суадносіны гістарычнай пераемнасці і дыскрэтнасці;

– асаблівасці развіцця заходняй і ўсходняй цывілізацыйнай мадэлі;

– уплыў сацыяльных і культурных інстытутаў, якія склаліся ў Сярэднявеччы, на гістарычныя працэсы наступных перыядаў.

Студэнт павінен *умець:*

– выкарыстоўваць асноўныя і дадатковыя крыніцы па выкладаным курсе, вызначаць іх змест і сацыяльную накіраванасць;

– параўноўваць і інтэрпрэтаваць альтэрнатыўныя канцэпцыі і інтэрпрэтацыі гістарычных падзей і працэсаў, выпрацоўваць і аргументаваць уласныя меркаванні;

– чытаць інфармацыю гістарычных карт, схем, дыяграм, а таксама ілюстрацыйнага матэрыялу;

– аналізаваць гістарычныя працэсы і падзеі, ацэньваць гістарычныя з’явы і персаналіі.

На вывучэнне II раздзела «Сярэдня вякі» вучэбнай дысцыпліны «Усеагульная гісторыя» прадугледжана ўсяго 176 гадзін, з якіх 100 гадзін – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: 68 гадзін – лекцыі, 32 гадзіны – семінарскія заняткі. Рэкамендаваная форма кантролю ведаў студэнтаў – залік.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін	
	лекцыі	семінары
<i>Уводзіны</i>	2	
Раздзел I. Еўропа ў перыяд Сярэднявечча (V–XV стст.)		
<i>Тэма 1.</i> Еўропа падчас Вялікага перасялення народаў. Стварэнне і развіццё варварскіх каралеўстваў	6	
<i>Тэма 2.</i> Дзяржава франкаў, яе ўзнікненне, развіццё і распад	4	
<i>Тэма 3.</i> Грамадскі лад і сацыяльныя адносіны франкаў паводле «Салічаскай праўды»		2
<i>Тэма 4.</i> Эканамічнае развіццё Еўропы ў X–XV стст.	4	
<i>Тэма 5.</i> Сярэдневяковыя гарады		2
<i>Тэма 6.</i> Італія ў X–XV стст.	4	
<i>Тэма 7.</i> Англія ў X–XV стст.	6	
<i>Тэма 8.</i> Германскія землі ў X–XV стст.	4	
<i>Тэма 9.</i> Каталіцкая царква і папства ў X–XV стст.	4	
<i>Тэма 10.</i> Крыжовыя паходы		2
<i>Тэма 11.</i> Францыя ў X–XV стст.	6	
<i>Тэма 12.</i> Іспанія ў X–XV стст.	4	
<i>Тэма 13.</i> Скандынаўскія краіны ў Сярэднявеччы. Варагі і Русь		2
<i>Тэма 14.</i> Кіеўская Русь у IX–XIII стст.		2
<i>Тэма 15.</i> Маскоўская Русь у XIII–XV стст.		2
<i>Тэма 16.</i> Еўрапейская культура ранняга і высокага Сярэднявечча		2
<i>Тэма 17.</i> Еўрапейская культура позняга Сярэднявечча		2
<i>Тэма 18.</i> Культура еўрапейскага Ранняга Адраджэння		2
<i>Тэма 19.</i> Руская культура X–XV стст.		2
<i>Тэма 20.</i> Узнікненне і развіццё славянскіх краін у раннім і высокім Сярэднявеччы		2
<i>Тэма 21.</i> Славянскія краіны ў познім Сярэднявеччы		2
<i>Тэма 22.</i> Візантыя ў V–XV стст.	4	
<i>Тэма 23.</i> Культура Візантыі		2

Раздзел II. Нееўрапейскія цывілізацыі ў Сярэднявеччы		
<i>Тэма 24.</i> Арабы. Узнікненне іслама	4	
<i>Тэма 25.</i> Дасягненні арабскай сярэдневяковай культуры		2
<i>Тэма 26.</i> Стварэнне Мангольскай дзяржавы і яе заваёвы	4	
<i>Тэма 27.</i> Сярэдневяковы Кітай	4	
<i>Тэма 28.</i> Дасягненні матэрыяльнай і духоўнай культуры сярэдневяковага Кітая		2
<i>Тэма 29.</i> Сярэдневяковая Індыя і яе культура	4	
<i>Тэма 30.</i> Сярэдневяковая Японія і яе культура	4	
<i>Тэма 31.</i> Дакалумбава Амерыка, яе матэрыяльная і духоўная культура		2
Разам ...	68	32

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны

Храналагічныя рамкі Сярэднявечча. Узнікненне і значэнне тэрмінаў «сярэднявечча» і «феадалізм». Класавы і саслоўны падзел грамадства. Перыядызацыя, яе крытэрыі і варыянты. Цывілізацыйная разнастайнасць Сярэднявечча. Рэлігійныя асновы сярэднявечага грамадства. Фарміраванне і развіццё хрысціянскай еўрапейскай цывілізацыі. Візантыя і арабы.

Стварэнне матэрыяльнай і духоўнай асновы для лідарства Еўропы ў Новы час. Фундаментальнае значэнне сярэднявечкай культуры. Італія як краіна з'яўлення капіталізму. Афармленне этнічных супольнасцей, моў і нацыянальных культур. Сінтэзны і бессінтэзны варыянты ўзнікнення і развіцця еўрапейскага феадалізму.

Усход і Захад як варыянты цывілізацыйнага развіцця. Міжцывілізацыйны дыялог і пераемнасць.

Раздзел I. Еўропа ў перыяд Сярэднявечча (V–XV стст.)

Тэма 1. Еўропа падчас Вялікага перасялення народаў.

Стварэнне і развіццё варварскіх каралеўстваў

Паняцце «варвары» ў разуменні насельніцтва Заходняй і Усходняй Рымскай імперыі. Значэнне тэрмінаў «вялікае перасяленне народаў» і «цёмныя вякі». Буйнейшыя варварскія плямёны, іх месцы рассялення і міграцыі. Гаспадарчыя заняткі і грамадскі лад варварскіх плямёнаў. Іх кантакты з позняй Рымскай імперыяй. Варварызацыя рымлян і раманізацыя варвараў.

Разбурэнне радавога ладу і фарміраванне феадальнага грамадства. Сінтэзны і бессінтэзны варыянты феадалізацыі. Варварскія каралеўствы – Вандальскае, Вестгоцкае, Бургундскае, Лангабардскае, Франкскае і г.д. і іх гістарычны лёс.

Колькасныя суадносіны варварскага і познерымскага насельніцтва. Варыянты паводзін варварскіх плямёнаў на заваяваных тэрыторыях. Пераразмеркаванне зямельнай маёмасці і панаванне каланата. Абшчынны лад. Перайманне варварамі рымскіх гаспадарчых тэхналогій і рымскага права. Стварэнне новай сацыяльнай структуры. Арэал і асаблівасці фарміравання бессінтэзнага варыянта феадалізацыі. Германцы, славяне, авары.

Барацьба за тэрыторыі. Прыняцце хрысціянства варварскімі плямёнамі.

Славянскія плямёны. Ваенныя паходы славян і іх кірункі. Стварэнне Дунайскай і Волжскай Балгарыі. Славяне і Візантыя. Стварэнне буйных славянскіх племянных саюзаў. Заснаванне Кіева.

*Тэма 2. Дзяржава франкаў,
яе ўзнікненне, развіццё і распад*

Франкскае каралеўства як прыклад найбольш тыповага і ўраўнаважанага складання феадальных адносін. Паходжанне франкаў і іх першыя правадыры. Салічаскія і рыпуарскія франкі. Заснаванне дынастыі Меравінгаў. Заваёвы франкаў у IV–VII стст. Барацьба франкаў з арабамі.

Сістэма кіравання ў Франкскім каралеўстве і яго распад пры пераемніках Хлодвіга. Аб'яднанне краіны маёрдомамі Аўстразіі і заснаванне дынастыі Каралінгаў. Феадалізацыя грамадства. Бенефецыяльная рэформа Карла Мартэла. Шляхі пападання ў феадальную залежнасць. Прэкарыі і яго віды. Імунітэт. Складанне сістэмы феадальнай іерархіі. Царкоўнае землеўладанне. Феадальная вотчына.

Пераход каралеўскага тытула да Піпіна Кароткага. Пагадненне франкскага караля і папы рымскага. Карл Вялікі і яго заваёўніцкія паходы. Абвяшчэнне Франкскай імперыі.

Пачатак распаду імперыі пры нашчадках Карла Вялікага. Вердэнскі падзел і стварэнне асновы сучасных Францыі, Італіі, Германіі. Заканчэнне дынастыі Каралінгаў.

*Тэма 3. Грамадскі лад і сацыяльныя адносіны франкаў паводле
«Салічаскай праўды»*

Рассяленне франкаў і назвы франкскіх плямёнаў. «Салічаская праўда» як гістарычная крыніца. Гаспадарчы лад і сацыяльная арганізацыя франкскага грамадства. Абшчынны лад і аладзьяльнае землеўладанне. Сацыяльная структура франкскага грамадства і яе разнастайнасць. Суд і права ў франкскім грамадстве. Суадносіны звычайнага і рымскага права.

Шляхі пападання ў феадальную залежнасць. Росквіт феадальных адносін пры Карле Вялікім. Феадальная вотчына і яе характарыстыкі. Трансфармацыя ўмоў феадальнага землекарыстання.

Тэма 4. Эканамічнае развіццё Еўропы ў X–XV стст.

Стварэнне эканамічнай асновы еўрапейскага грамадства ў Сярэднявеччы. Аграрны характар эканомікі. Гаспадарчы застой у перыяд «цёмных вякоў».

Эканамічны ўздым еўрапейскага грамадства ў X–XI стст. Выкарыстанне двухполля і трохполля, жалезнага плуга, угнаенняў, унутраная каланізацыя, выкарыстанне карысных выкапняў. Аддзяленне рамяства ад сельскай гаспадаркі. Узнікненне сярэдневяковых гарадоў. Дэмаграфічны ўздым. Рост гарадаў, змяненне характару феадальнай рэнты. Паступовая ліквідацыя прыгонніцтва ў Еўропе.

Перыяд дэмаграфічнага спаду, войнаў і эпідэміяў. «Чорная смерць» і яе наступствы. Феадальная рэакцыя. Недахоп рабочай сілы. Сацыяльныя канфлікты ў грамадстве, стварэнне сялянскіх таварыстваў. Жакерыя, паўстанне Уота Тайлера, распаўсюджанне ерасей і г.д.

Тэма 5. Сярэдневяковыя гарады

Фактары і прычыны ўзнікнення сярэдневяковых гарадоў. Месцы ўзнікнення гарадоў. Функцыі сярэдневяковага горада. Горад і сельскае наваколле. Роля гарадоў у эканамічным, палітычным, культурным і рэлігійным жыцці.

Барацьба гарадоў з сеньерамі. Гарады як саюзнікі каралеўскай улады ў барацьбе з буйнымі феадаламі і справе цэнтралізацыі краіны. Наданне гарадам правоў і прывілеяў, наяўнасць гараджан у саслоўна-прадстаўнічых органах позняга Сярэднявечча. Гарады Італіі, Германіі, Францыі. Роля гарадоў у перыяд феадальнай раздробленасці. Ганзейскія гарады. Рост палітычнай магутнасці гарадоў у Сярэднявеччы.

Знешні выгляд і ўнутраная арганізацыя горада. Умовы паўсядзённага жыцця гараджан. Рамёствы. Цэхі, іх арганізацыя і цэхавае рэгламентацыя. Значэнне цэхаў у жыцці гарадоў. Сацыяльная дыферэнцыяцыя гарадскога насельніцтва і сацыяльныя канфлікты ў гарадскім асяроддзі.

Тэма 6. Італія ў X–XV стст.

Палітычнае становішча італьянскіх зямель пасля падзення Заходняй Рымскай імперыі. Папская вобласць. Панаванне франкаў і лангабардаў. Уплыў на Італію Візантыі і нарманаў. Розніца ў развіцці паўночных і паўднёвых зямель. Італія як аб'ект барацьбы пап рымскіх і германскіх імператараў.

Вылучэнне італьянскіх тэрыторый са складу Франксай імперыі. Гаспадарчы ўздым. Панаванне самастойнай сялянскай гаспадаркі. Развіццё таварна-грашовых адносін. Асаблівасці сацыяльнага становішча сялян у розных абласцях. Сацыяльная барацьба на вёсцы.

Уздым рамёстваў і гандлю ў гарадах Ламбардыі і Тасканы. Венецыя, Генуя, Піза як цэнтры міжнароднага гандлю. Барацьба гарадоў з сеньерамі. Камунальная рэвалюцыя. Падпарадкаванне гарадамі сельскай акругі.

Зараджэнне і развіццё першых мануфактур. З'яўленне і пашырэнне банкаўскай справы. Гандлёвае дамінаванне італьянскіх гарадоў. Сацыяльная дыферэнцыяцыя ў гарадах і класавыя канфлікты. Паўстанне чомпі.

Гарады-дзяржавы і барацьба за дамінаванне паміж імі. Алігархічныя рэспублікі. Тыранія Медычы, Сфорца, Вісконці, Ганзага і інш. Рух Саванаролы ў Італіі.

Тэма 7. Англія ў X–XV стст.

Англія да нарманскага заваявання. Складанне феадальнага грамадства. Набегі датчан. Альфрэд Вялікі. Аднаўленне англасаксонскай дынастыі.

Заснаванне Нармандыі і стасункі з нарманамі. Бітва пры Гасцінгсе. Абвяшчэнне Вільгельма Нармандскага англійскім каралём. Асаблівасці англійскага варыянта феадалізацыі. «Кніга страшнага суда». Англійскія гарады і асаблівасці іх развіцця. Англійская феадальная іерархія. Умацаванне каралеўскай улады (каралеўская курыя, «Палата шахматнай дошкі», улада шэрыфаў і г.д.). Феадальныя ўсобицы пасля смерці Генрыха I і заснаванне дынастыі Плантагенетаў. Англійскія валоданні ў Францыі. Умацаванне каралеўскай улады і рэформы Генрыха II. Заваяванне Ірландыі і спробы падпарадкавання Шатландыі.

Эканамічнае і палітычнае развіццё Англіі ў XIII ст. Гаспадарчы ўздым, рост гарадоў, камутацыя рэнты, маёмасная дыферэнцыяцыя сялянства. Палітычная барацьба пры Іаане Безземельным. Страта французскіх тэрыторый і капітуляцыя перад папай. Паўстанне баронаў і прыняцце Вялікай харты вольнасцей. Грамадзянская вайна і заснаванне парламента.

Англія ў XIV–XV стст. Заняпад даменіяльнай гаспадаркі, камутацыя рэнты, асабістае вызваленне сялян. Узнікненне наёмнай працы, рост гарадоў, з'яўленне «новага дваранства».

Сацыяльная барацьба і рух за рэформу царквы. Ідэі Дж. Уікліфа. Паўстанне У. Тайлера. Англія ў Стогадовай вайне. Палітычная нестабільнасць. Прыход да ўлады дынастыі Ланкастэраў. Паўстанне Дж. Кэда. Барацьба Ланкастэраў з Ёркамі. Вынік Вайны Алай і Белай ружы. Пачатак дынастыі Цюдораў.

Тэма 8. Германскія землі ў X–XV стст.

Усходнія землі Франкскага каралеўства пасля Вердэнскага падзелу. Нацыянальны і моўны склад насельніцтва. Палітычны ўздым германскіх зямель пры Саксонскай дынастыі. Праблемы аб'яднання краіны. Падпарадкаванне германскіх зямель пры Атоне I. Заваяванне славянскіх зямель, перамога над венграмі, захоп Паўночнай Італіі. Каранацыя Атона і стварэнне Свяшчэннай Рымскай імперыі.

Аслабленне імперыі і ўстанаўленне Франконскай (Салічаскай) дынастыі. Узрастанне магутнасці імператарскай улады пры Генрыху III, умяшальніцтва яго ў справы царквы. Барацьба Генрыха IV з папай за інвестытуру. Вормскі канкардат і яго вынікі.

Уздым імперыі пры Штаўфенах. Характар імператарскай улады. Барацьба за Італію. Германскія імператары і крыжовыя паходы. Палітычная барацьба і перамога Габсбургаў.

Аграрнае развіццё і ўнутраная каланізацыя. Выхад сялян з асабістай залежнасці, маёмасная дыферэнцыяцыя і сацыяльныя канфлікты. Панаванне буйных вотчын. Гаспадарчы ўздым у XIV–XV стст. Аграрныя адносіны на землях на захад і на ўсход ад Эльбы. Узрастанне самастойнасці гарадоў і ўздым гандлю і рамёстваў. Ганзейскія гарады. «Усходняя каланізацыя».

Праблемы палітычнага развіцця ў XIV–XV стст. Узмацненне ўлады князёў. Чаргаванне дынастыяў Люксембургаў і Габсбургаў. Карл IV і Залатая була. Сацыяльныя рухі ў гарадах і на вёсцы. Стварэнне Швейцарскага саюза.

Тэма 9. Каталіцкая царква і папства ў X–XV стст.

Афармленне папскай улады. «Падарунак Піпіна». Папская ўлада як арбітр у міжнародных зносінах у раннім Сярэднявеччы. Умацаванне ўлады пап у высокім Сярэднявеччы. Ключнікі рух і дзейнасць папы Грыгорыя VII. Барацьба пап і імператараў за інвестытуру. Сутыкненне інтарэсаў папства і імперыі ў Паўночнай Італіі. Гвельфы і гібеліны. Вормскі канкардат і яго наступствы.

Тэрытарыяльныя прэтэнзіі і кананічныя тэалагічныя супярэчнасці паміж заходняй і ўсходняй хрысціянскімі цэрквамі. «Вялікая схізма». Умацаванне ўлады пап у XII–XIII стст. Інакенцій III. «Дэнарыі Святога Пятра». Практыка інтэрдыкту. Догмат аб непаграшымасці папы. Канфлікт папства са свецкай уладай падчас стварэння цэнтралізаваных дзяржаў. Сутыкненне з Філіпам IV і Авіньёнскі палон пап. Стварэнне галіканскай царквы. Папы і антыпапы.

Тэма 10. Крыжовыя паходы

Перадумовы і прычыны крыжовых паходаў. Задачы, кірункі і сацыяльны склад удзельнікаў крыжовых паходаў. Клермонскі сабор і Першы крыжовы паход. Узяцце Іерусаліма. Авалоданне ўсходнім Міжземнамор'ем. Стварэнне дзяржаў крыжакаў на Усходзе (Іерусалімскае каралеўства, Антыёхійскае княства, графствы Трыпалі і Эдэса). Гаспадарчы і грамадскі лад крыжацкіх дзяржаў. Стварэнне манаска-рыцарскіх ордэнаў. Супрацьстаянне з мусульманамі. Узяцце Іерусаліма Саладзінам і Трэці крыжовы паход.

Чацвёрты крыжовы паход. Узяцце Канстанцінопаля. Заснаванне Лацінскай імперыі. Крыжовы паход зяцёў. Крыжовы паход у Егіпет. Познія Крыжовыя паходы. Экспансія крыжакаў на поўначы і ўсходзе Еўропы. Лёс дзяржаў, створаных крыжакамі. Значэнне Крыжовых паходаў для развіцця еўрапейскай цывілізацыі ў Сярэднявеччы.

Тэма 11. Францыя ў X–XV стст.

Абвясчэнне Гуго Капета каралём і пачатак дынастыі Капетынгаў. Пачатак цэнтралізацыі дзяржавы. Падпарадкаванне феадалаў, пачатак саюза з гараджанамі пры Людовіку VI і Людовіку VII. Філіп II Аўгуст. Далучэнне новых тэрыторый. Барацьба з Англіяй і адваяванне французскіх зямель. Альбігойскія войны і далучэнне паўднёвых тэрыторый Францыі.

Умацаванне каралеўскай улады пры Людовіку Святым. Удасканаленне судовага і бюракратычнага апарату. Пospехі цэнтралізацыі пры Філіпе Прыгожым. Сутыкненне з папскай уладай. Легісты і значэнне іх дзейнасці для фарміравання ідэй цэнтралізацыі дзяржавы і абсалютнай манархічнай улады. Далучэнне новых тэрыторый. Парламенты і іх роля. Узнікненне Генеральных Штатаў. Сутнасць саслоўна-прадстаўнічай манархіі.

Стогадовая вайна, яе прычыны і этапы. Бітвы пры Крэсі і Пуацье. Палон караля. Парыжскае паўстанне. Жакерыя. Феадальныя ўсобіцы і дынастычны крызіс. Бургіньёны і арманьякі. Паўстанне кабаш'енаў.

Узнаўленне Стогадовай вайны і саюз бургундцаў з англічанамі. Дынастычныя планы англічан і пагроза страты незалежнасці Францыяй. Жана Д'Арк і аблога Арлеана. Каранацыя Карла VII і лёс Жаны Д'Арк. Заканчэнне і вынікі Стогадовай вайны.

Аднаўленне і цэнтралізацыя краіны пры Людовіку XI. Змены ў гаспадарчым развіцці. Пратэктарыянісцкія тэндэнцыі ва ўнутранай палітыцы, барацьба з Карлам Смелым. Далучэнне Нівернэ, Пікардыі, Бургундыі, Праванса. Завяршэнне ў асноўным працэсу цэнтралізацыі. Складанне гаспадарчых, ідэалагічных і палітычных умоў для пераходу да абсалютызму.

Тэма 12. Іспанія ў X–XV стст.

Заваяванне арабамі Пірэнейскага паўвострава. Рэканкіста і яе ўплыў на лад жыцця і псіхалогію еўрапейскага насельніцтва. Ідэалагічная падтрымка Рэканкісты каталіцкай царквой і асаблівая роля каталіцызму. Гаспадарчае развіццё. Становішча гарадоў і іх узвышэнне. Спецыфіка тэрытарыяльнага і этнічнага складу Пірэнейскага паўвострава. Завяршэнне Рэканкісты і заваяванне Гранады.

Асаблівасці палітычнага і сацыяльнага складу іспанскіх правінцый і спецыфіка іспанскай арыстакратыі. Адрозненні Кастыліі і Арагона. Дынастычны шлюб Ізабэлы Кастыльскай і Фердынанда Арагонскага. Цяжкасці пабудовы адзінай дзяржавы. Супраціўленне іспанскіх гарадоў. Роля картэсаў. Узвышэнне ролі каталіцкай царквы як апоры манархіі. З'яўленне інквізіцыі. Рэпрэсіі ў адносінах да мусульман і іўдзеяў. Барацьба з ерэтыкамі. Устанаўленне іспанскай манархіі і яе характэрныя рысы.

Тэма 13. Скандынаўскія краіны ў Сярэднявеччы.

Варагі і Русь

Этнічны склад насельніцтва і каланізацыя тэрыторый. Гаспадарчыя заняткі і грамадскі лад. Рэлігія, міфалогія, пісьменнасць раннесярэдневяковай Скандынавіі. Умацаванне ўлады конунгаў. Будаўніцтва флоту і экспедыцыі вікінгаў. Заваяванні

датчан у Англіі, Францыі, Паўночнай Германіі. Заснаванне Нармандыі. Нармандскае заваяванне Англіі. Засяленне Ісландыі і плаванні нарманаў да Амерыкі. Нарманы і Візантыя. Значэнне паходаў нарманаў для каланізацыі і гандлю еўрапейскіх зямель.

Суадносіны тэрмінаў «варагі», нарманы», «вікінгі», «русы». Версія паходжання назвы «Русь» у гістарычнай літаратуры. Пранікненне варажскіх дружын на землі ўсходніх славян. Рурык і Рурыкавічы. Нарманская тэорыя. Нарманісты і антынарманісты.

Асаблівасці генезісу феадалізму і грамадска-палітычны лад скандынаўскіх краін. Скандынавія пасля паходаў вікінгаў. Стварэнне скандынаўскіх дзяржаў. Гарады і бюргерства. Барацьба з феадальнай арыстакратыяй і праблемы цэнтралізацыі. З'яўленне саслоўна-прадстаўнічых органаў. Войны з Ганзай. Кальмарская унія, яе ўмовы і наступствы. Спецыфіка краін – удзельнікаў уніі і супярэчнасці паміж імі. Сацыяльная барацьба і фарміраванне саслоўна-прадстаўнічых органаў.

Тэма 14. Кіеўская Русь у IX–XIII стст.

Рассяленне, гаспадарчыя заняткі і грамадскі лад усходнеславянскіх плямёнаў. Кіеў і Ноўгарад. Славяне і варагі. Нарманская тэорыя. Рурык і яго пераемнікі. Умацаванне Кіева пры Алегу і Ігары. Паходы на Візантыю. Барацьба з хазарамі, печанегамі, полаўцамі. Паўстанне драўлян і яго вынікі. «Урокі» і «пагосты». Княгіня Вольга. Праўленне князя Святаслава і яго ваенныя паходы. Барацьба Уладзіміра за ўладу і яе вынікі. Прыняцце хрысціянства і яго значэнне.

Імкненне Кіева да дамінавання ў рэгіёне. Кіеўскія і полацкія князі. Росквіт Кіеўскай Русі пры Уладзіміры і Яраславе Мудрым. Сацыяльныя працэсы і гаспадарчае развіццё. Фарміраванне феадальнага грамадства. «Руская праўда». Сацыяльная структура насельніцтва і яе трансфармацыя. Гарады Кіеўскай Русі. Перадумовы і пачатак феадальнай раздробленасці. З'езд князёў у Любечы і яго рашэнні. Спробы Уладзіміра Манамаха і яго сына Мсціслава спыніць працэс адпаўнення тэрыторый ад Кіева. Палон полацкіх князёў і адпраўка іх у Візантыю. Буйнейшыя ўсходнеславянскія княствы і іх развіццё ў высокім Сярэднявеччы.

Тэма 15. Маскоўская Русь у XIII–XV стст.

Фактары ўзвышэння Масквы. Заснаванне Масквы і праўленне першых князёў. Збіранне зямель вакол Масквы. Пагаршэнне знешнепалітычнай сітуацыі ў пачатку XIII ст. Барацьба з крыжакамі. Саюз славянскіх княстваў і прыбалтыйскіх плямёнаў. Неўская бітва і Лядовае пабоішча. Знешнепалітычны фактар і стварэнне Вялікага Княства Літоўскага. Захаванне крыжацкай прысутнасці на землях ВКЛ. «Русь Маскоўская» і «Русь Літоўская».

Уварванне мангола-татараў. Бітва на Калцы. Разгром Разані. Узятце Кіева. Усталяванне мангола-татарскага панавання. Рускія землі ў сістэме Залатой Арды і прынцыпы адносін залатардынскіх ханаў з маскоўскімі вялікімі князямі. Мерапрыемствы маскоўскіх князёў па ўмацаванні ўлады і збіранні зямель. Саперніцтва Масквы і Цверы. Адносіны Масквы і Вялікага Княства Літоўскага і войны паміж Маскоўскай Руссю і Вялікім Княствам Літоўскім. Падпарадкаванне Ноўгарада. Кулікоўская бітва. Стаянне на рацэ Вугры і вызваленне ад мангола-татарскага прыгнёту. «Судзебнік» Івана III. Пачатак афармлення прыгоннага права.

Ідэя Фларэнцыйскай уніі. Адсабленне рускай праваслаўнай царквы ад Канстанцінопальскага патрыярха. Падзенне Візантыі і імкненне Маскоўскай Русі да ролі адзінай захавальніцы праваслаўя. Ідэя Масква – Трэці Рым. Шлюб Івана III і Соф’і Палеалог. З’яўленне тытула «гасудар усяе Русі».

Тэма 16. Еўрапейская культура ранняга і высокага Сярэднявечча

Рысы культуры Сярэднявечча. Светаўспрыманне сярэднявковага чалавека. Час і прастора. Духоўнае і цялеснае. «Град зямны» і «град нябесны». Ідэя выратавання і барацьбы добра са злом. Барацьба з ведзьмамі. Стан псіхікі сярэднявковага чалавека. Хрысціянская дагматыка і схаластыка (Аўгусцін Блажэнны, Фама Аквінскі, Альберт Вялікі і інш.).

Сістэма адукацыі. Узнікненне і развіццё сярэднявковых універсітэтаў. Будова ўніверсітэта, набор дысцыплін, арганізацыя навучання. Латынь як мова навукі і рэлігіі сярэднявковай Еўропы. Сярэднявковая філасофія. Наміналісты і рэалісты. П. Абеляр. Містыка (Бернар Клервоскі). Навуковыя веды Сярэднявечча (Р. Бэкан, Т. Гросэтэст). «Каралінгскае адраджэнне».

Развіццё літаратуры. Гераічны эпас. «Беавульф», «Песня аб Нібелунгах», «Песня аб Раландзе», «Песня аб Сідзе» і інш. Міфалогія і эпас скандынаўскіх народаў. Паэзія трубадураў. Рыцарская літаратура (Крэц'ен дэ Труа, Бертран дэ Борн і інш.). Рыцарскі раман. «Раман аб Розе», «Трыстан і Ізольда» і г.д. Рыцарскі этас. Куртуазнасць. Гарадская літаратура («Раман аб Лісу» і інш.).

Выяўленчае мастацтва і архітэктура. Кніжная мініяцюра. Раманская архітэктура і яе рысы. Рост гарадоў і пашырэнне будаўніцтва. Узнікненне і развіццё гатычнай архітэктуры. Раманскае і гатычнае мастацтва. Скульптура.

Умовы і лад жыцця розных катэгорый насельніцтва. Патрыярхальнае грамадства. Сямейна-шлюбныя адносіны. Мадэлі адносін паміж паламі ў розных сацыяльных груп. Бацькі і дзеці. Выхаванне розных катэгорый насельніцтва. Умовы жыцця. Жыллё, харчаванне, вопратка розных сацыяльных груп.

Тэма 17. Еўрапейская культура позняга Сярэднявечча

Змяненні ў ладзе жыцця ў познім Сярэднявеччы. Уплыў Крыжовых паходаў на лад жыцця і культуру паводзін. Выхаванасць і куртуазнасць. Маральна-этычныя ўзоры для розных катэгорый насельніцтва. Рыцарскі гонар. Ідэальны прыдворны. «Новы прыемны стыль» італьянскай паэзіі (Г. Гвініцэлі, Б. Кавальканці і г.д.). Бургундскі двор як заканадаўца мод і куртуазнасці. Гарадская культура. Пашырэнне адукаванасці ў грамадстве. Гістарычныя хронікі. Рэлігійнасць грамадства. Фанатызм і ерасі.

Рост гарадоў і росквіт гатычнай архітэктуры. «Пламянеючая готыка». Буйнейшыя ўзоры гатычнай архітэктуры. Гатычная скульптура. Кніжная мініяцюра. Карнавальная культура. Тэатралізаваныя відовішчы (міраклі). «Карміна Бурана». П'есы-маралітэ. Ваганты, галіярдды, мінізінгеры.

Умовы жыцця, жыллё, побыт, адзенне, харчаванне розных катэгорый насельніцтва.

Тэма 18. Культура еўрапейскага Ранняга Адраджэння

Перадумовы ўзнікнення культуры Ранняга Адраджэння. Асаблівасці эканамічнага і культурнага развіцця італьянскіх гарадоў. Уваходжанне ў сярэдневяковую культуру антычнай спадчыны. Мэтанакіраваны пошук і вывучэнне антычных помнікаў.

Змяненні ў светапоглядзе і свядомасці грамадства. З'яўленне ідэі гуманізму. Новыя маральныя прыярытэты. Змяненне стаўлення да адукаванасці і заняцця мастацтвам. Гуманісты (К. Салютаці, Дж. Манецы, Дж. Піка дэла Мірандала, М. Фічына і г.д.). Ідэі гуманізму ў творах Дантэ, Ф. Петраркі, Дж. Бакачыя і інш.

Новыя каноны мастацтва. Цялесны ідэал Адраджэння. Творы Джота, Мазача, Данатэла, Брунелескі і г.д.

Тэма 19. Руская культура X–XV стст.

Прыняцце хрысціянства і яго значэнне для развіцця ўсходнеславянскай культуры. Мураванае дойлідства. Пабудова Кіеўскага, Наўгародскага, Полацкага сабораў у гонар св. Сафіі. Іканая і фрэскі.

Роля манастыроў у распаўсюджанні адукацыі. Манастырскія школы. Саборнасць і манаства. Стоўпніцтва, схімніцтва, пячорнае затворніцтва. Заснаванне Кіева-Пячэрскай лаўры, Ільінскага падземнага манастыра ў Чарнігаве, Пячэрскага манастыра пад Ізборскам і г.д.

Славянская сістэма пісьма. Кірыла і Мяфодзій. Усталяванне кірылічнага алфавіта. Матэрыялы для пісьма. Рукапісныя кнігі. Атрамірава і Мсціславава Евангеллі. Летапісанне. «Аповесць мінулых часоў». Мясцовыя летапісы. «Ізборнік» князя Святаслава. «Павучэнні Уладзіміра Манамаха дзецям», «Павучэнні Іаана Златавуста».

Быліны. «Слова аб паходзе Ігаравым», «Слова Данілы Заточніка», «Маленне Данілы Заточніка», «Аповесць аб разарэнні Разані батыем», «Слова аб пагібелі зямлі Рускай», «Казанне аб жыцці Аляксандра Неўскага».

Рамёствы. Дэкаратыўна-ўжытковое мастацтва.

Тэма 20. Узнікненне і развіццё славянскіх краін у раннім і высокім Сярэднявеччы

Меркаванні аб прарадзіме славян. Арэал рассялення славянскіх плямёнаў. Славяне ў эпоху Вялікага перасялення народаў. Падзел славян на паўднёвых, заходніх і ўсходніх.

Сацыяльны лад і гаспадарчыя заняткі славян. Стварэнне славіній. Дзяржава Сама і Вялікамаравіцкае княства.

Групы заходніх славян. Стварэнне Польскай дзяржавы. Князь Мешка. Прыняцце хрысціянства. Ваенныя паходы Ба-

ляслава I. Пашырэнне краіны і прыняцце Баляславам тытула караля. Палітычная раздробленасць Польшчы (мажнаўладства).

Стварэнне Чэшскай дзяржавы. Прадастаўленне Ураціславу II каралеўскага тытула. Знаходжанне Чэхіі ў складзе Германскай імперыі.

Саюз славян і балгар. Хан Аспарух і стварэнне Першага Балгарскага царства. Прыняцце хрысціянства. Росквіт Балгарыі пры Сімяоне Вялікім. Паходы на Канстанцінопаль і прыняцце тытула цара. Падзенне Першага Балгарскага царства і пападанне яго пад уладу Візантыі. Паўстанне супраць Візантыі і заснаванне Другога Балгарскага царства.

Заваяванне венграмі Прыдунайскай тэрыторыі. Заснаванне Венгерскага каралеўства. Стварэнне дзяржавы харватаў. Перастварэнне Сербіі ў каралеўства пры Стэфане Першавенчаным. Знаходжанне паўднёвых славян пад уплывам Візантыі.

Тэма 21. Славянскія краіны ў познім Сярэднявеччы

Аб'яднанне Польскай дзяржавы. Уладзіслаў Лакетка і аднаўленне каралеўскага тытула. Тэрытарыяльнае пашырэнне краіны. Адносіны з Вялікім Княствам Літоўскім. Казімір Вялікі і ўмацаванне каралеўскай улады. Асаблівасці сацыяльна-палітычнага развіцця Польшчы. Роля шляхты. Кошыцкі прывілей. Спыненне дынастыі Пястаў. Крэўская унія Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага. Заснаванне дынастыі Ягелонаў. Адносіны Кароны і Княства. Барацьба з крыжакамі. Грунвальдская бітва.

Знаходжанне Чэхіі ў складзе Германскай імперыі. Кіраванне ў Чэхіі Люксембургскай дынастыі. Германізацыя. Эканамічны ўздым краіны. Апазіцыя супраць каталіцкай царквы і германізацыі. Ян Гус і яго вучэнне. Плыні ў гусіцкім руху. Гусіцкія войны і іх вынікі.

Росквіт Сербіі пры Стэфане Душане. Аслабленне дзяржавы і заваяванне яе туркамі. Бітва на Косавым полі. Устанаўленне турэцкага панавання над Балгарыяй. Канец Другога Балгарскага царства. Барацьба венграў з туркамі. Бітва пад Махачом.

Тэма 22. Візантыя ў V–XV стст.

Падзел Рымскай імперыі і ўтварэнне Візантыі. Асаблівасці сацыяльнага, этнічнага, палітычнага і рэлігійнага развіцця Візантыі. Тэрміны «рамеі» і «візантыйцы». Аграрны лад. Гарады. Рамёствы і гандаль.

Характар імператарскай улады і яе адносіны з царквой. Адміністрацыйны апарат імперыі. Кіраванне Юсцініяна. Паходы ў Італію, паўночную Афрыку, Іспанію. Войны з персамі. Напады протабалгар, авараў, славян. Нетрываласць заваёў Юсцініяна.

Унутраная палітыка Юсцініяна. Садзейнічанне гандлю і прамысловасці, аслабленне арыстакратыі, змяненне становішча сялян і інш. Кадыфікацыя права. «Земляробчы закон». Абвастрэнне сацыяльнай напружанасці. Крызіс імперыі ў VII ст. Сацыяльна-палітычная структура Візантыі ў VIII–XII стст. Фемны лад. Аграрнае заканадаўства імператараў Македонскай дынастыі. Адносіны царквы і імператарскай улады. Іканаборскі рух. Знешнепалітычнае становішча імперыі. Барацьба з балгарамі і арабамі. Пагаршэнне знешнепалітычнага становішча ў XI–XII стст. Адасабленне правінцый. Візантыя і Крыжовыя паходы. Аднаўленне імперыі пры Міхаіле Палеалогу. Позневізантыйскі феадальны лад. Турэцкія заваёвы. Умяшальніцтва туркаў у міжусобную барацьбу ў Візантыі. Спробы Іаана Палеалога стварыць антытурэцкую кааліцыю. Фларэнцыйская унія. Прызнанне Візантыяй васальнай залежнасці ад туркаў. Узяцце туркамі Канстанцінопаля і геапалітычныя наступствы падзення Візантыі.

Тэма 23. Культура Візантыі

Спецыфіка фарміравання культуры Усходняй Рымскай імперыі. Дзяржаўная ідэя Візантыі – спадкаеміцы Рыма. Касмапалітычнасць візантыйскай культуры. Культурнае жыццё візантыйскага горада. Іпадром у Канстанцінопалі.

Рэлігійная складаючая візантыйскай культуры. Ідэйны сэнс іканаборства. Ісіхазм. Візантыйская архітэктура. Сімволіка храма. Храм св. Сафіі ў Канстанцінопалі. Візантыйская мазаіка. Іканапіс.

Навуковыя веды Візантыі. «Візантыйскі энцыклапедызм». Канстанцін Парфірародны, яго мерапрыемствы ў галіне сістэматызацыі навуковых ведаў. Візантыйскія рукапісы. М. Псел і разнастайнасць яго твораў. Гістарычныя веды (П. Кесарыйскі, Г. Комніна, М. Ханіят).

Тэхнічныя веды Візантыі. Візантыйскі флот. «Грэчаскі агонь».

Раздзел II. Нееўрапейскія цывілізацыі ў Сярэднявеччы

Тэма 24. Арабы. Узнікненне іслама

Прыродныя ўмовы і насельніцтва дамусульманскай Аравіі. Дзяржава Хім'ярытаў. Арабы-бедуіны, іх грамадскі лад і заняткі. Пранікненне ў Емен хрысціянства.

Узнікненне іслама і аб'яднанне арабаў. Пачатак пропаведзі Мухамеда ў г. Мека. Асоба Мухамеда і яго вучэнне. Перасяленне Мухамеда з Мекі ў Медину. Каран – свяшчэнная кніга мусульман. Кадыфікацыя Карана пасля смерці Мухамеда. Грамадзянская вайна і раскол мусульман, шыітаў і сунітаў. Харыджыты.

Першыя халіфы і іх дзейнасць. Падаўленне сепаратызму ў Аравіі. Вайна з Візантыяй і Іранам. Заваяванне Арменіі і часткі Грузіі. Тэрытарыяльныя заваёвы ў Егіпце, Іраку, Сірыі. Заваяванне арабамі Пірэнейскага паўвострава. Барацьба арабаў з франкскімі каралямі. Палітыка на далучаных тэрыторыях. Халіфат Амеядаў. Арабізацыя насельніцтва.

Дзяржава Абасідаў. Ператварэнне халіфата ў ісламскую ваенную дзяржаву. Заснаванне Багдада. Ураўненне ў правах мусульман рознага этнічнага паходжання. Стварэнне наёмнай арміі і яе прафесіяналізацыя. Асаблівасці сацыяльна-эканамічнага ладу дзяржавы Абасідаў. Віды зямельнай маёмасці. Роля горада ў гаспадарчым жыцці. Арабскі гандаль і рамёствы. Арабскія прыправы, араматычныя рэчывы і шаўковыя тканіны як важнейшыя тавары еўрапейскага попыту. Асаблівасці прававога становішча насельніцтва. Распад халіфата. Адносіны мусульман і крыжакаў. Мясцовыя дынастыі і іх стасункі з манголамі і туркамі.

Тэма 25. Дасягненні арабскай сярэдневяковай культуры

Спецыфіка развіцця культуры арабскіх тэрыторый. Высокі статус ведаў. Імкненне правіцеляў да наапаўнення навуковай інфармацыі і пераклад на арабскую мову навуковых прац. Працы па адукацыі і выхаванні Ібн Сіны, філасофскія творы Ібн-Рушда (Авераэса) і г.д. Развіццё матэматыкі (Абу-л-Ваф, Амар Хаям, Ібн-Аль-Хаям), геаграфіі, мараходства, астраноміі, хіміі, агранамічных ведаў, ваеннай справы і г.д. Развіццё арабскай медыцыны. Медыцынскія трактаты (Абу Бакар Мухамед ар Разі, Ібн Сіна і г.д.). Тэхнічныя вынаходніцтвы

арабаў. Філалагічная, гістарычная, біяграфічная літаратура. Тэрміны арабскага паходжання ў еўрапейскай навуцы.

Арабская літаратура. «Кніга песень» Абу-ль-Фараджа Аль-Ісфахані, паэзія Абу-ль-Ала аль Маары як узор жанру для Усходу, казкі «Тысячы і адной ночы», паэзія Фірдоўсі, Амара Хаяма, Джамі. Выяўленчае мастацтва і архітэктура арабскіх краін. Музыка і музычныя інструменты. Спорт і сакалінае паляванне. Паўсядзённае жыццё. Жыллё і адзенне. Добраўпарадкаванне гарадоў. Будаўніцтва лазняў і гігіена.

Тэма 26. Стварэнне Мангольскай дзяржавы і яе заваёвы

Этнічны склад насельніцтва сучаснай Манголіі. Першыя звесткі аб манголах. Плямёны шывэй. Тэрмін «татары». «Тайная гісторыя манголаў». Гаспадарчы лад і сацыяльная арганізацыя насельніцтва. Манголы і Кітай. Стварэнне першай Мангольскай дзяржавы.

Узвышэнне Цемучжына. Сход мангольскай знаці на р. Анон і абвяшчэнне Цемучжына вярхоўным правіцелем з тытулам Чынгісхана. Падпарадкаванне тангутаў і чжурчжэняў у паўночным Кітаі. Пераход пад уладу Чынгісхана ўйгураў і карлукаў. Папаўненне мангольскай арміі, удасканаленне ўзбраення і тактыкі.

Падрыхтоўка паходу на Сярэдняю Азію. Захоп гарадоў Сярэдняй Азіі і Харасана. Уварванне на Каўказ. Бітва на р. Калцы. Працяг заваёў пераемнікамі Чынгісхана. Падпарадкаванне Карэі, Кітая, часткі Ірана, уварванне ў Малую Азію і Блізкі Усход. Паход манголаў на Русь.

Будова мангольскай дзяржавы Ехе Мангол улус. Ваенная мадэль дзяржавы. Адміністрацыйны падзел і апарат кіравання. «Вялікая Яса». Распад Мангольскай дзяржавы на чатыры ўлусы. Улус Джучы (Залатая Арда), Чагатая, Хулагу і Хубілая і іх геаграфічныя межы. Распад улуса Чагатая ў сярэдзіне XIV ст. Стварэнне дзяржавы Магулістан. Паходжанне Цімура. Заваёўніцкія паходы і стварэнне Цімурам імперыі са сталіцай у Самаркандзе. Будаўніцтва ў Сярэдняй Азіі. Цімур і Цімурыды. Распад імперыі. Кіраванне Улугбека і яго мецэнацтва. Аслабленне і распад Залатой Арды.

Тэма 27. Сярэдневяковы Кітай

Этнічны склад насельніцтва Кітая. Распаўсюджванне сама-назвы «ханьцы». Кантакты з цюркамоўнымі і манголамоўнымі качэўнікамі. Каланізацыя насельніцтвам тэрыторый паўднёвага Кітая.

Распад імперыі Хань на паўночную і паўднёвую. Эпоха шасці дынастый. «Шаснаццаць царстваў пяці паўночных плямёнаў». Паўднёвыя дынастыі і іх частая змена. Паўднёвы Кітай як больш развіты ў эканамічных і культурных адносінах рэгіён.

Аднаўленне дзяржаўнай надзельнай сістэмы і стварэнне дзяржавы Суй. Раннефеадальны характар краіны і цэнтралізацыя. Маштабнае будаўніцтва. Войны імператара Ян-Дзі. Пераварот і падзенне дынастыі.

Дынастыя Тан. Завяршэнне працэсу феадалізацыі. Росквіт дзяржавы. Характар імператарскай улады. Бюракратычная сістэма Кітая. Сістэма падрыхтоўкі чыноўнікаў. Структура грамадства. Сацыяльная і інтэлектуальная эліта. Воіны, земляробы, рамеснікі, гандляры. Заняпад дзяржаўнай надзельнай сістэмы. Сялянская вайна. Распад імперыі Тан.

Усталяванне дынастыі Сун і аб'яднанне краіны. Гаспадарчы ўздым. Барацьба з качэўнікамі. Манголы і Кітай. Дынастыя Юань. Пранікненне еўрапейцаў у Кітай.

Тэма 28. Дасягненні матэрыяльнай і духоўнай культуры сярэдневяковага Кітая

Рэлігійныя асновы кітайскай цывілізацыі. «Тры вучэнні». Даасізм, будызм, канфуцыянства. Традыцыйныя асновы кітайскага грамадства. Адукацыя і яе роля ў грамадстве.

«Бліскучыя цёмныя вякі» ў культуры эпохі шасці дынастый. З'яўленне лірычнай паэзіі, партрэтнага, бытавога і пейзажнага жывапісу. Росквіт кітайскай паэзіі ў эпоху Тан (Мэн Хаожань, Ду Фу, Лі Бо, Бо Цзюі і інш.). Жанр гарадской навелы. Кітайскі жывапіс (жывапіс «кветак і птушак», «траў і насякомых»). Сімволіка кітайскай флоры і фаўны. Мастацтва каліграфіі. Кітайская медыцына і алхімія. Матэматыка, астраномія, картаграфія, прыродазнаўства. Кітайская гістарыяграфія. Кітайская архітэктура.

Змяненні ў матэрыяльнай культуры паўночнага Кітая ў выніку стасункаў з качэўнікамі. З'яўленне крэслаў, верхавой язды, страмёнаў, малочных прадуктаў харчавання. Спажыванне гарбаты як штодзённага напою на поўдні краіны.

Тэма 29. Сярэдневяковая Індыя і яе культура

Дзяржава Гуптаў у Індыі. Тэрытарыяльны і этнічны склад насельніцтва. Абшчынны лад, сістэма землеўладання, практыка «падараванняў». Нашэсце эфралітаў і распад імперыі Гуптаў. Дзяржава Харшы. Палітычная раздробленасць. Утварэнне Дэлійскага султаната. Варны і касты. Абшчына. Формы феадальнай уласнасці.

Стварэнне імперыі Вялікіх Маголаў у Індыі. Тэрытарыяльны склад імперыі. Цэнтралізаваная ўлада і чыноўніцтва. Дзяржаўная ўласнасць на зямлю. Удзельная вага прыватнага землеўладання. Гараны і гандаль. Рамёствы. Кантакты з еўрапейцамі. Пранікненне партугальцаў і замацаванне іх у Індыі.

Рэлігія і культура Індыі. Індуізм і будызм. Індыйская паэзія (Калідаса). Прыдворная літаратура. Індыйскі эпас. Развіццё матэматыкі (Ар'ябхата), увядзенне дзесятковай сістэмы і прымяненне трыганаметрычных функцый. Мастацтва і архітэктура Індыі. Храмы і манументальная скульптура. Тэатр.

Тэма 30. Сярэдневяковая Японія і яе культура

Фарміраванне японскай раннефеадальнай дзяржавы. Этнічны склад насельніцтва і гаспадарчыя заняткі. Распад радавога ладу. Барацьба родаў і перамога роду Сога. «Табель 12 рангаў» і «Закон 17 артыкулаў». Падзенне роду Сога і прыход да ўлады роду Сумерагі.

«Пераварот Тайка». З'яўленне сучаснай назвы краіны. Складанне раннефеадальнай дзяржавы. Маштабнае рэфармаванне. Панаванне надзельнай сістэмы. Сацыяльная структура японскага грамадства. З'яўленне прыватнага сектара землеўладання і заняпад дзяржаўнай надзельнай сістэмы.

Перыяд Хэян і ўсталяванне ўлады роду Фудзівара. Распыленасць імператарскай улады. Дамінаванне прыватнага землеўладання. З'яўленне прафесійнай арміі і прыватных дружын. Утварэнне саслоўя самураяў і самурайскі кодэкс гонару.

Падзенне гегемоніі Фудзівара. Барацьба родаў Тайра і Мінамота. Прыход да ўлады Мінамота Ёрытома і наданне яму тытула сёгуна. Асаблівасці ўлады сёгуна. Саперніцтва ваенных і князёў (даймё). Міжусобіцы і прыход да сёгунскай улады Асікага Такаудзі. Раскол краіны. Падзенне прыдворнай арыстакратыі і павелічэнне ролі ваеннага саслоўя. Паўстанні супраць улады роду Асікага. Міжусобіцы і раздробленасць краіны.

Сінтаізм і будызм. Запазычанні Японіяй кітайскіх узораў у галіне палітычнага ладу і культуры. Стварэнне афіцыйнага зводу гісторыі краіны. Японская паэзія і першыя яе ўзоры. Жанры японскай паэзіі. З'яўленне гісторыка-гераічных аповесцей. Прыдворная літаратура. Лірычныя дзённікі: Сэй Сёнагон («Нататкі ля ўзгалоўя») і г.д. Аповядальны раман («Гэндзі ма-нагіціры»). Каноны японскага мастацтва жывапісу. Музыкальныя жанры. Тэатр «ноо» і «кабукі». Японская архітэктура.

Тэма 31. Дакалумбава Амерыка, яе матэрыяльная і духоўная культура

Асяродкі старажытных амерыканскіх культур. Межамерыка і Цэнтральныя Анды. Прыродныя ўмовы і гаспадарчыя культуры. Зараджэнне земляробства і засяленне тэрыторый. Цывілізацыі альмекаў, сапатэкаў і мая. Перанясенне цэнтра цывілізацыі мая на Юкатан і ўстанаўленне там гегемоніі. Сацыяльная структура дзяржавы мая. Абшчынны лад. Гарады-дзяржавы. Рэлігія мая.

Цывілізацыя тальтэкаў у Цэнтральнай Мексіцы. Ацтэкі і заснаванне г. Ценачцітлан. Дасягненне ацтэкамі гегемоніі. Гаспадарчыя заняткі ацтэкаў. Разлажэнне радавога ладу. Дасягненні культуры ацтэкаў. Архітэктура і скульптура. Каляндар. Пісьменнасць. Рэлігія ацтэкаў. Пантэон багоў. Ахвярапрынашэнні. Тэрытарыяльныя заваёвы ацтэкаў.

Цывілізацыі Андскага нагор'я і ўзбярэжжа Ціхага акіяна. Культуры чавін, мачыка і наска. Дзяржава Чыму і пакарэнне яе інкамі. Кіраванне дзяржавай інкаў і інкскія правіцелі. Сацыяльны лад і эканоміка дзяржавы інкаў.

З'яўленне еўрапейцаў і лёс дакалумбавых цывілізацый.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Гуревич, А. Я.* История средних веков: учебник / А. Я. Гуревич, Д. Э. Харитонович. – М. : Интерпракс, 1995. – 336 с.
2. История средних веков: в 2 т. : учебник / под ред. С. П. Карпова. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ : ИНФРА-М, 2000. – Т. 1. Раннее и высокое средневековье. – 640 с.
3. История средних веков : в 2 т. : учебник / под ред. С. П. Карпова. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ : ИНФРА-М, 2000. – Т. 2. Раннее новое время. – 640 с.
4. История средних веков: учеб. пособие для студ. ист. спец. высш. учеб. заведений : в 3 ч. / под ред. В. А. Федосика, И. О. Евтухова. – Минск : Издат. центр БГУ, 2008.
5. *Осокин, Н. А.* История средних веков / Н. А. Осокин. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, 2005. – 671 с.
6. Средние века / под ред. В. П. Будановой. – М. : ОЛИСС : ЭКСМО, 2006. – 432 с.

Дадатковая

1. *Альперович, М. С.* История Латинской Америки (с древнейших времен да начала XX века) : учебник для вузов / М. С. Альперович, Л. Ю. Слезкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 1991. – 286 с.
2. *Боден, Л.* Инки. Быт. Культура. Религия / Луи Боден ; пер. с англ. Е. Б. Межеветинова. – М. : Центрполиграф, 2004. – 255 с.
3. *Бордонов, Ж.* Повседневная жизнь тамплиеров в XIII веке / Ж. Бордонов. – М. : Мол. гвардия : Палимпсест, 2004. – 242 с.
4. *Борисов, Н. С.* Повседневная жизнь средневековой Руси накануне конца света: Россия в 1492 году от Рождества Христова, или в 7000 году от Сотворения мира / Н. С. Борисов. – М. : Мол. гвардия, 2004. – 530 с.
5. *Брюнель-Лобришон, Ж.* Повседневная жизнь во времена трубадуров. XII–XIII века / Женевьева Брюнель-Лобришон. – М. : Мол. гвардия : Палимпсест, 2003. – 414 с.
6. *Будур, Н. В.* Повседневная жизнь викингов. IX–XI века / Н. В. Будур ; предисл. авт. – М. : Мол. гвардия, 2007. – 463 с.
7. *Будур, Н. В.* Повседневная жизнь инквизиции в средние века / Н. В. Будур. – М. : Мол. гвардия, 2011. – 373 с.

8. *Бэшем, А.* Цивилизация Древней Индии / Артур Бэшем ; пер. с фр. Е. Гавриловой ; под ред. И. Шевченко. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 496 с.

9. *Vinper, P. Ю.* История средних веков : курс лекций: учеб. пособие для гуманитар. колледжей и ун-тов / Р. Ю. Виппер. – Киев : Air Land, 1996. – 382 с.

10. *Гийу, А.* Византийская цивилизация / Андре Гийу ; пер. с фр. Д. Лоевского ; предисл. Р. Блока. – Екатеринбург : У-Фактория, 2005. – 552 с.

11. *Грэй, Дж. Г.* История Древнего Китая / Джон Генри Грэй ; пер. с англ. А. Б. Вальдман. – М. : Центрполиграф, 2006. – 606 с.

12. *Гумилев, Л. Н.* Древняя Русь и Великая степь / Л. Н. Гумилев. – М. : Мысль, 1989. – 764 с.

13. *Гумилев, Л. Н.* От Руси до России / Л. Н. Гумилев. – М. : АСТ : Астрель : Транзиткнига, 2005. – 415 с.

14. *Дубянецкі, Э. С.* Сусветная культура: Ад старажытнасці да нашых дзён : папул. энцыкл. дав. / Э. С. Дубянецкі. – Мінск : БелЭн, 2001. – 240 с.

15. *Дэвис, Н.* История Европы / Н. Дэвис ; пер. с англ. Т. Б. Менской. – М. : АСТ : Транзиткнига, 2004. – 943 с.

16. История России с древнейших времен до конца XVII века / А. П. Новосельцев, А. Н. Сахаров, В. И. Буганов, В. Д. Назаров ; отв. ред. А. Н. Сахаров, А. П. Новосельцев. – М. : АСТ, 2000. – 576 с.

17. История средних веков: учебник для студ. ист. фак. пед. ин-тов / М. Л. Абрамсон, А. А. Кириллова, Н. Ф. Колесницкий [и др.] ; под ред. Н. Ф. Колесницкого. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 575 с.

18. *Егер, О.* Всемирная история : в 4 т. / О. Егер. – М. : АСТ, 2000. – Т. 2. Средние века. – 696 с.

19. *Елисеефф, В.* Цивилизация классического Китая / В. Елисеефф, Д. Елисеефф ; пер. с фр. Д. Лоевского. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 640 с.

20. *Елисеефф, В.* Японская цивилизация / В. Елисеефф, Д. Елисеефф ; пер. с фр. И. Эльфонд. – Екатеринбург : У-Фактория, 2005. – 526 с.

21. *Иванов, К. А.* Многоликое средневековье : сб. / К. А. Иванов. – 2-е изд. – М. : Алетейя, 2001. – 425 с.

22. История Европы (с древнейших времен до наших дней) : в 8 т. – М. : Наука, 1990. – Т. 2. Европа в период средневековья. – 718 с.

23. Карамзин, Н. М. История государства Российского : в 12 т. / Н. М. Карамзин ; отв. ред. А. Н. Сахаров. – М. : Наука, 1989.

24. Ключевский, В. О. Русская история: в 5 т. / В. О. Ключевский ; под ред. А. Ф. Смирнова. – М. : Рипол – Классик, 2001.

25. Ле Гофф, Ж. Цивилизация средневекового Запада : пер. с фр. / Жак Ле Гофф ; под общ. ред. В. А. Бабинцева ; послесл. А. Я. Гуревича. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 560 с.

26. Ле Гофф, Ж. История тела в средние века / Жак Ле Гофф, Николя Трюон ; пер. с фр. Е. Лебедевой. – М. : Текст, 2008. – 189 с.

27. Лозинский, С. Г. История папства / С. Г. Лозинский. – М. : Политиздат, 1986. – 382 с.

28. Мировая художественная культура: в 2 т. : учеб. пособие / Б. А. Эренгросс, Е. А. Ботвинник, В. П. Комаров [и др.] ; под ред. Б. А. Эренгросс. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 2005. – Т. 1. – 447 с.

29. Мулен, Л. Повседневная жизнь средневековых монахов Западной Европы в X–XV веках / Лео Мулен. – М. : Мол. гвардия, 2002. – 346 с.

30. Нерсесов, Я. Н. Доколумбова Америка: ацтеки, майя, инки / Я. Н. Нерсесов. – М. : Мир энциклопедий Аванта+ : Астрель ; Владимир : ВКТ, 2009. – 446 с.

31. Повалихина, Т. И. История мировой экономики и международных экономических отношений: учеб. пособие / Т. И. Повалихина. – Минск : Совр. шк., 2006. – 256 с.

32. Пти-Дютайи, Ш. Феодалная монархия во Франции и в Англии X–XIII вв. / Шарль Пти-Дютайи ; репринт. изд. – Минск : А. Н. Вараксин, 2010. – 424 с.

33. Российская повседневность: от истоков до середины XIX века: учеб. пособие / под ред. Л. И. Семенниковой. – М. : КДУ, 2007. – 240 с.

34. Ру, С. Повседневная жизнь Парижа в Средние века / Симона Ру ; пер. с фр. Е. В. Колодочкиной. – М. : Мол. гвардия, 2008. – 252 с.

35. Сустель, Ж. Повседневная жизнь ацтеков накануне испанского завоевания / Жак Сустель ; науч. ред. и вступ. ст.

Г. Г. Ершовой; пер. с фр. Е. В. Колодочкиной. – М. : Мол. гвардия, 2007. – 287 с.

36. *Фицджералд, Ч. П.* История Китая / Чарлз Патрик Фицджералд / пер. с англ. Л. А. Калашниковой. – М. : Центрполиграф, 2005. – 460 с.

37. *Флори, Ж.* Повседневная жизнь рыцарей в средние века / Жан Флори ; пер. с фр. Ф. Ф. Нестерова. – М. : Мол. гвардия, 2006. – 356 с.

38. *Шейпак, А.А.* История науки и техники: Материалы и технологии : учеб. пособие : в 2 ч. / А. А. Шейпак. – 2-е изд. – М. : МГИУ, 2009. – Ч. 1. – 276 с.

39. *Штокмар, В. В.* История Англии в средние века / В. В. Штокмар. – М. : Алетейя, 2005. – 203 с.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі СРС

Формаі кантролю самастойнай работы студэнтаў выступаюць індывідуальныя пытанні і заданні, напісанне рэфератаў, правядзенне калёквіумаў, а таксама абавязковае ўключэнне тэм, вынесеныя на СРС, у экзаменацыйныя пытанні.

Сродкамі дыягностыкі вучэбнай дзейнасці з'яўляюцца правядзенне апытання (індывідуальнага і фронтальнага), стварэнне праблемных вучэбных сітуацый, пастаноўка вучэбных задач, ацэнка працы на семінарах, тэсціраванне і г. д.

Вучэбнае выданне

**УСЕАГУЛЬНАЯ ГІСТОРЫЯ
Раздзел II. СЯРЭДНІЯ ВЯКІ**

*Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
на вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны
(на напрамках)*

Карэктар В. Б. Кудласевіч
Тэхнічны рэдактар Л. М. Мельнік

Падпісана ў друк 2015. Фармат 60x84 ¹/₁₆.
Папера пісчая № 2. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 1,69. Ул.-выд. арк. 1,25. Тыраж экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/177 ад 12.02.2014.
ЛП № 02330/456 ад 23.01.2014.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.